

Németh Kornél

Turizmusbiztonság rurális fogadó területeken

A turizmus egyik speciális változata a rurális környezetben, azaz a városi övezeteken és az üdülőközpontokon kívül megvalósuló turizmus, amely rendkívül összetett és napjainkban világszerte dinamikus növekedést mutató turisztikai termék. A vidékről, a vidéken eltöltött pihenésről az emberek nagy részének a csend, a nyugalom, a jó levegő, az érintetlen természeti környezet, az autentikus, hagyományokat őrző vidéki kultúra, a mezőgazdasági termelés, a növénytermesztés és állattenyésztés „megfogható” közelsége, a sajátos, egyedi kirándulási, sportolási és kikapcsolódási lehetőségek jutnak eszébe. A vidék sokak számára jelenti azokat a térségeket, ahol még valamilyen szinten harmóniában lehetünk a természettel. A vidéki turizmusbiztonság vizsgálata új keletűnek mondható, de a globalizáció, az utazási szokások átalakulása a vidékbiztonság összetett és sokrétű kérdéskörét is előtérbe helyezi. Jelen tanulmány áttekinti a vidéki turizmus trendjeit, a fogadó területek turisztikai jellegzetességeit, kiemelt hangsúlyt helyezve a témakört érintő legfontosabb turizmusbiztonsági kérdésekre.

1. Rurális turizmus, vidéki térségek turisztikai kínálata, vidékbiztonság

1.1. A vidéki térségek turisztikai kínálata

A vidék fogalmát, lehatárolását sokan sokféleképpen értelmezik. A vidékiség, a rurális terület meghatározása általában komplex mutatók alapján történik, amelyekben a leggyakoribb ismérvek között a népsűrűség, a településméret és a mezőgazdasági termelés súlya szerepel. A mutatószámokkal nehezebben mérhető tényezők lehetnek a vidék kapcsán az ember és természet harmóniája, a hagyományos kultúrák és a regionalitás megléte. Csatári (2001) szerint a vidék vitáktól mentes fogalmát még nem határozta meg a tudomány, bármennyire is érezhető, hogy az adott hely városias, vagy vidéki területen van.

A vidék – mint fogalom és mint komplex környezeti rendszer – egyszerre több tudományterület érdeklődésének homlokterében áll. A megnevezés alapvetően egy térbeli egységre utal, de jelentéstartalma számos természeti-táji, társadalmi-kulturális és gazdasági vonatkozást is magában foglal. Az eltérő megközelítéseknek megfelelően a témával foglalkozó kutatók és szakemberek különbözőképpen értelmezik a fogalmat. Abban nagy az egyetértés, hogy a vidékkutatások jelentősége egyre nő, hiszen a rurális környezetben zajló vizsgálatok nem csupán elméleti és módszertani kérdéseket vetnek fel, de a gyakorlatba ültethető területfejlesztési megoldások alapját is képezhetik, így fontos társadalmi célok eléréséhez járulhatnak hozzá (KOVÁCS–FARKAS–PERGER 2015). A vidéki térségek fejlődésének vizsgálata, a külső beavatkozások, fejlesztési intézkedések hatásainak, ismérveinek

elemzése megkívánja a vidékiség értelmezéseinek rendszerezését. A vidék jellemzőinek ismerete a turizmusfejlesztés módszereinek meghatározásához is szükséges, hiszen a turizmus tényezőinek hatása módosul, illetve más tényezők másként hatnak a vidékiségből következően, mint a nem vidéki területeken (KÓRÓDI 2006, 11.).

A turizmus fejlesztésében az 1970-es évek közepétől érzékelhetők azok a szcenárió-váltási törekvések, amelyek a turisztikai kereslet arányosabb területi képének kialakítása, új fogadó területek feltárása, új kínálatok megteremtése irányába hatottak. Az addig a turizmus által alig érintett vidéki térségek a figyelem középpontjába kerültek. Ezekben a régiókban összekapcsolhatók a turizmus és a széles értelemben vett területfejlesztés érdekei. Közös termékük a német nyelvterületen *Landtourismus*-nak nevezett forma. Ez egy gyűjtőfogalom, amely egyrészt tartalmazza mindazokat a módszereket, amelyekkel a korábbi, spontán módon kifejlődött frekvenciált centrumokon és övezeteken kívüli rurális térségekbe turizmus telepíthető, másrészt átfogja azokat a turisztikai termékeket, amelyek képesek hasznosítani a feltárt adottságokat (SZABÓ 2011). Magyarországon e fogalom megfelelőjeként gyakran alkalmazott a falusi turizmus, de több, a témával foglalkozó szakember szerint célszerűbb a szélesebb megközelítést adó vidéki turizmus megnevezés alkalmazása, ugyanis a falusi turizmus kategória korlátot jelenthet az értékesítésben is. Nem lehet minden, a falvakban megjelenő, a falusias környezethez kapcsolódó turisztikai terméket vagy éppen a falusi jelleget nélkülöző, de faluban épült panziók kínálatát is falusi turizmusnak nevezni. A szűkebb értelmezés pontosan körbehatárolja a klasszikus falusi turizmust a méretével, a vendég és a vendégfogadó közötti kapcsolat meghatározásával. A falusi turizmus fogalma így az eredeti tartalmát, a falun, tanyán családoknál folytatott üdülést jelenti, célszerű lenne csak ilyen értelemben használni (SZABÓ 2011; FEHÉR–KÓRÓDI 2007; PÉTER 2015, 158.). Az ez irányú fogyasztói szükségletek mélyebb és pontosabb feltérképezésének szükségére hívja fel a figyelmet Kiss (2001), kiemelve azt, hogy az eltérő értelmezések eltérő piaci lehetőségeket (is) takarnak.

A rurális turizmus definíciója általában nemcsak szerzőnként eltérő, de gyakran a különböző országok is mást értenek e fogalom alatt. Az egyes országok között különbséget találhatunk a tekintetben is, hogy melyek a legnépszerűbb, legkeresettebb termékfajták, illetve szabadidős tevékenységek. A jelentősebb vagy az éppen csak árnyalatnyi, megközelítésbeli különbségek még Európán belül is érzékelhetők. A vidéki turizmust preferáló vendégek más és más motivációval érkeznek és veszik igénybe az egyes térségek turisztikai kínálatát. A témával foglalkozó kutatások (MOLNÁR–SZILÁGYI 2017; MOLNÁR–REMEINYIK 2017; KULCSÁR 2013, 18–26.; WEISZ–PÉTER 2011; KISS 2001; GENTILE 2000; HINSBERG 2000; RÁTZ–PUCZKÓ 1998; WILLIAMS–SHAW 1995) alapján az alábbi jellegzetességek figyelhetők meg.

- Észak-Európa, Északnyugat-Európa több államában a természetben végezhető aktív tevékenységek köre (hegymászás, lovaglás, kerékpározás stb.) jelent attrakciót, Finnországban a vidéki turizmus leginkább egy-egy nyaraló kibérletét jelenti, sokszor ellátás nélkül, esetleg félpanzióval. Lettországon a túrázás, lovaglás, kerékpározás, a vízparti kikapcsolódási tevékenységek, a madármegfigyelés, illetve a vadászat számít a legnépszerűbb szabadidős elfoglaltságnak. Az Egyesült Királyságban a vidéken folytatott szabadidős tevékenységek közül legkedveltebbek a gyalogtúrázás, az étteremlátogatás és a szabadban üzhető sporttevékenységek.

Hollandiában a vidéki, falusi turizmus leginkább egy farm mellett lévő kempingben eltöltött nyaralást jelent, ahol a legnépszerűbb elfoglaltságok a szálláshely közelében tett túrázás, kerékpározás és lovaglás.

- Dél-Európa több országában főleg a vidéki életmód és a népi kultúra megismerése jelenti a fő vonzerőt. Olaszországban például ebbe a kategóriába tartozik a turizmusnak minden, a vidékkel összefüggő formája, akár a kisebb vidéki hotelben eltöltött hétvége, akár egy borút bejárása.
- Kelet-Közép-Európa országai, valamint a német nyelvterületek a vidékisége és a természet komplex megjelenését helyezik a termékfejlesztés fókuszába. Lengyelországban a gyalogtúra, lovaglás, úszás, valamint a falusi élet mindennapjaiban való részvétel (így a szüret, fejtés, sajt-, vaj-, lekvárkészítés, kenyérsütés), illetve a gyógynövények gyűjtése és gombászás a legnépszerűbb tevékenység a vidéki, falusi nyaralás során. Magyarországon a rekreációs és természetjáró tevékenységek mellett a fesztivál- és gasztroturizmusé (benne a borhoz kapcsolódó tevékenységeké) a főszerep.

A vidéki (rurális, falusi) turizmus fogalma és jellemző tevékenységei az elmúlt évtizedekben tehát jelentősen átalakultak, és a fogalomkör napjainkban is formálódik. Gannon (1994) a fogalomkör komplex értelmezését adja, és a vidéki turizmust a szolgáltatások és szórakoztató programok olyan összességeként értelmezi, amelyeket a vendéglátók és a helyi lakosok nyújtanak annak érdekében, hogy a turistát térségükbe vonzzák, és ezáltal jövedelemhez jussanak. Értelmezésében tárgykörébe tartozik a vidéki szállásadás mellett vagy éppen arra épülve a természetközeli vakációzás, a vidéki hangulat és olyan további szolgáltatások is, mint amilyenek a gasztronómia, a fesztiválok, a hobbitevékenységek (például lovaglás, horgászat, kerékpározás), a kézműves vagy éppen mezőgazdasági termékek árusítása vagy a vidéki egészségturizmus. Az OECD (1994) fogalommeghatározásában a hangsúly alapvetően a vidék természeti, kulturális értékeire helyeződik, a mezőgazdaság kisebb részt képvisel. A szervezet felhívja a figyelmet arra, hogy nehéz meghúzni a határvonalat a városi és a rurális (vidéki, falusi, egyéb üdülőhelyi) turizmus kiterjedésénél. Molnár és Remenyik (2017) szerint összességében egy olyan értékláncról van szó, amelyben a vidékiéletmód-élményé a központi szerep.

Fehér és Kórodi (2007) szerint szükség van gyűjtőkategória, a vidéki (rurális) turizmus kifejezés használatára, de ezen belül nélkülözhetetlen további megkülönböztetéseket tenni, diverzifikálni a turizmusfajtákat, hogy alkalmasak legyenek a vidéki turisztikai szolgáltatások piaci fejlesztésére. Molnár és Szilágyi (2017), Szabó (2011), László (2010) munkái alapján a vidéki turizmus termékei, szolgáltatásai a természeti értékek, a tárgyi és szellemi örökségek, valamint a társadalmi erőforrások kategóriáiba sorakoztathatók fel.

A természeti értékek közt megjelenő turisztikai termékek az alábbiak.

- Vidéki aktív turizmus: vadászturizmus, horgászturizmus, kerékpárturizmus, vízi turizmus, lovas turizmus, kalandturizmus, síturizmus, golfsturizmus.
- Vidéki természeti turizmus: természetjárás (zöldturizmus), állat- és madármegfigyelés, geoturizmus, (gyógy)növénygyűjtés, ökoturizmus, ökoenergia-turizmus.
- Vidéki egészségturizmus: termál- és gyógyfürdő-, valamint wellnesssturizmus, klimatikus gyógyhelyek turizmusa, egészségporták.

A tárgyi és szellemi örökségek közt megjelenő turisztikai termékek a következők.

- Vidéki kulturális és örökségturizmus: vidéki kastélyturizmus, kézműves turizmus, vallási és zarándokturizmus, fesztiválturizmus, vidéki kreatív turizmus (fotózás, főzés, népi iparművészetek).
- Vidéki kulináris turizmus: gasztroturizmus, borturizmus, borutak, falusi vendégasztal.
- Agro-/farmturizmus: hivatásturizmus, tematikus utak, agrár- és biotermékekhez kapcsolódó bevásárlóturizmus, üdülés borosgazdáknál, agrárgazdálkodóknál.

A társadalmi erőforrások kategóriákban az alábbi turisztikai termékek szerepelnek.

- Vidékiéletmód-turizmus: üdülés, pihenés (hagyományos falusi turizmus), farmturizmus, a vidéki életmód megismerése, falusi vendégfogadás.
- Etnikai turizmus: gyökerkereső turizmus, honvágyturizmus.

A fenti csoportosításban vagy éppen az átalakuló város-vidék kapcsolatrendszerben az egyes erőforrások, turisztikai termékek és kapcsolódó termékcsoportok közt jelentős átfedés és párhuzamosság is tapasztalható, így mérhetőségük, jelentőségük értékelése nehézségekbe ütközik, mindemellett számos szinergiát is eredményezhetnek. A további fejezetekben az előző turisztikai termékekhez, tevékenységekhez kapcsolódó (vidék)biztonsági kérdéseket vesszük górcső alá.

1.2. A vidékbiztonság turisztikai értelmezése és megközelítései, területi különbségek

A világ biztonságának összetettsége napjainkban minden korábbi korszakéhoz képest bonyolultabb „képletet” alkot, s egyúttal sokkal több egymásnak ellentmondó elemet és jelenséget tartalmaz (BENKES 2007). A vidéki térségekre jellemző, hogy számos kihívással, állandó megújulási „kényszerrel” kell szembenézniük, és folyamatosan változó feltételek között kell megtalálniuk a fejlődéshez vezető utat. A vidékbiztonság, a biztonságos vidéki turizmus vizsgálata kevésbé kutatott terület, mindenképpen újszerű és komplex megközelítéseket igényel. Az egyedi sajátosságokkal bíró térségekben a pontos helyzetértékelés, a problémás területek számbavétele és nevesítése elengedhetetlen feltétele a hatékony beavatkozásnak. Ebben a jövőben meghatározó szerepe lesz a kormányzati szervek mellett az önkormányzatoknak, a turisztikai desztinációmenedzsment-szervezeteknek, a civil szerveződéseknek, vállalkozásoknak és a közöttük hatékonyan működő kapcsolatrendszerekre alapozott együttműködéseknek.

Szilágyi, Boldizsár és Kaló (2018), valamint Molnár és Szilágyi (2017) kutatásai szerint a vidékbiztonságot vizsgálhatjuk fogalomként, szemléletként és cselekvési programként egyaránt. A Nemzeti Biztonsági Stratégia, valamint a Nemzeti Vidékstratégia kihívásait szem előtt tartó értelmezésükben a vidékbiztonság összetettségének vizsgálatakor, fogalmának lehatárolásakor kilenc biztonsági dimenzió azonosítható be:

- politikai-kormányzati,
- fizikai,
- gazdasági,
- szociális-társadalmi,
- környezeti-környezetvédelmi,

- élelmiszer-élelmezés,
- infrastruktúra,
- fenntarthatóság és megújulás,
- vidékbiztonsági öngondoskodás.

Megfogalmazásukban a vidékbiztonság témakör összekapcsolja azokat az ágazatokat, amelyeket rendszerint külön-külön szokás kezelni.

A rurális turizmus értékláncát, a vidékiéletmód-élmény élvezhetőségét a fentiekben azonosított biztonsági tényezők negatív irányú változásai erőteljesen befolyásolhatják. Így a vidékstratégiai kihívások között az eddigieknél nagyobb súllyal kell szerepelnie a rurális területek turizmusbiztonságának. Fenti biztonsági dimenziók az egyes, a vidéki térségek turisztikai kínálatának függvényében különböző súllyal (és átfedésekkel) jelennek meg. A területi különbségek feltárása is összetett feladat. Egyik általános értékmérő, leginkább kézzelfogható tényező a közbiztonság szintje, amelynek fogalmát Szabó (1995, 144.) a biztonság általános definíciójából fizikai veszély, fenyegetésmentes állapot, védetség meglétéként vagy éppen hiányként vezeti le. Az utazások szempontjából értelmezett biztonsági kockázatok térségenként, országonként eltérőek és időszakosan is változnak, például egy ország gazdasági, politikai helyzetének alakulásával összefüggésben.

Afrika számos országában a biztonságot, a békét veszélyeztető halmozódó kockázatokra sem a gazdaság, sem a politika területén nem születtek koherens, rendszerjellegű tervek. Afrika problémái, a kontinens történetének negatívumai és deficitjei mind a kontinens, mind pedig a mai globális biztonság tekintetében rendkívüli kihívásokat jelentenek (CSIZMADIA–TARRÓSY 2009). Természetesen nem lehet általánosítani, de a biztonsági erők által kevésbé ellenőrzött, távolabbi vidékek felkeresése, a vidéki Afrika varázsát kereső turisztikai célú utazások csak szervezett keretek, illetve nagy körültekintés mellett javasoltak. Vaskor (2015) szerint az európai igénynek is megfelelő, de a szokványos hotelektől eltérő, családias hangulatú vendégházakban, magánházaknál számos lehetőség adódik az afrikaiak hétköznapi életébe való bepillantásra, a vidéki Afrika biztonságos megismerésére. Ennek egyik népszerű lehetősége a humanitárius önkéntes segítségnyújtás (volunturizmus). A Dél-afrikai Köztársaság biztonsági kihívásait kutatva Csapó és Peczöli (2015) szerint a térség számos helyén már a komoly biztonsági kihívás szintjét eléri a szervezett bűnözés, továbbá a lakosság biztonságérzetét rombolják az élet-, személy-, vagyon- és a természeti értékek ellen elkövetett bűncselekmények. A bűnözés ellen a rendőrség tehetetlensége és a nyomozások alacsony határfoka miatt a világon az egyik legnagyobb méretű szektort képviselő magánbiztonsági szolgálatok segítségével veszik fel a harcot. A szervezett, transznacionális bűnözés az orvvadászatban rejlő profitábilis lehetőséget évtizedekkel ezelőtt felismerte. Ma a Dél-afrikai Köztársaság 19 nemzeti parkjának területén a hadsereg folyamatosan járőrözik az orvvadászat megfékezésére szakosodva.

Az amerikai kontinens rurális térségeinek biztonsága kapcsán szintén nem lehet általánosítani, de a Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálatának aktuális, egyes térségekre, országokra vonatkozó, 2018-as tájékoztatóit összegezve az alábbi megállapítások tehetők.

- Amerikai Egyesült Államokban a közbiztonság világviszonylatban jónak mondható, köszönhetően a nagyszámú és jól felszerelt rendőri erőnek. A bűncselekmények túlnyomó része nem a turisták által látogatott helyeken történik. Ennek ellenére ajánlatos

az alapvető biztonsági óvintézkedések betartása, miszerint kerüljük a félreeső helyeket, ne viseljünk feltűnő ékszereket, és ne hordjunk magunkkal nagyobb mennyiségű készpénzt. Az országban a rendfenntartás szövetségi és önkormányzati szinten történik. A városhatáron kívüli esetekkel a szövetségi állami rendőrség és az állami autópálya járőrszolgálat (State Highway Patrol) foglalkozik. A megyei rendőrségek (County Police), valamint a sherifek ellenőrzik a vidéki körzeteket, a kisvárosokat és a falvakat. Szövetségi területeken, például nemzeti parkokban, erdőkben parkőrök vigyáznak a rendre. A térségben a természeti katasztrófákkal kapcsolatos, helyi hatóságok által kiadott figyelmeztetésekre (például hurrikánok, erdőtűzek) fokozottan figyelni kell.

- Mexikóban az utóbbi években jelentősen romlott a közbiztonság, szinte az egész ország területén fokozódó biztonsági kockázatokkal kell számolni. A turisták által leginkább látogatott helyeken egyre gyakoribb a sérelmükre elkövetett lopás, rablás. A térségbe utazók különös körültekintéssel készüljenek fel utazásukra, tanúsítanak fokozott elővigyázatosságot az utazás idején. A Konzuli Szolgálat 2018-as tájékoztatása szerint általánosságban elmondható, hogy az ország bizonyos részein az elővigyázatosság elegendő, és főként vagyon elleni bűncselekmények megelőzésére van szükség, de számos területen a szervezett bűnözés és a rossz belbiztonsági helyzet miatt ugyanakkor nem javasolt a turisztikai motivációjú beutazás. Vidéki térségekben, az egyes turisztikai látványosságok vagy egyéb úti célok nem szervezett körülmények között történő látogatásakor a gépkocsival való közlekedés során a kísérővel történő utazás javasolt.
- Braziliában a riói olimpia alatt a világ számára is rivaldafénybe kerülő utcai bűnözés visszaszorítására az állam a rendőri-katonai jelenléttel nagy erőfeszítéseket tett, de a közbiztonság szempontjából számos helyen komoly kockázatot jelenthetnek a főváros és a nagyobb vidéki városok külvárosi területei is. Ugyanez elmondható Argentínáról, ahol az északi tartományok Brazíliával és Paraguayjal határos, valamint az Iguazú-vízesésrendszer jól őrzött, biztonságos körzetén kívüli területeinek kockázataira hívja fel a figyelmet.

Az amerikai kontinens további számos országára is érvényes, hogy helyismeret, kíséret nélkül nagyobb körültekintést igényel olyan helyekre, rurális térségekbe látogatni, amelyek nincsenek a külföldi turisták által gyakrabban felkeresett úti célok között.

Oroszország biztonsági helyzete a külföldiek által is látogatott rurális helyszíneken (világörökségi területek, bioszférarezervátumok, nemzeti parkok, természetvédelmi területek) megfelelő, de a világ legnagyobb területű államának egyes térségei számos kihívással küzdenek a biztonság tekintetében. A Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálatának a térségre vonatkozó 2018-as tájékoztatása szerint Csecsenföld, Dagesztán, az észak-kaukázusi régió egyéb köztársaságai és térségeik utazás és ott-tartózkodás szempontjából a „II. Fokozott biztonsági kockázatot rejtő országok és térségek” kategóriájába tartoznak, az odalátogatók fokozott elővigyázatossága indokolt.

A tágabb értelmezésű Közel-Kelet, valamint a térség további iszlám országai a híradásokban legtöbbször emlegetett válságterület, amelyről mindig háborúk, polgárháborús harcok, terrorista akciók, robbantások és zavargások kapcsán hallhatunk. A térségbe utazók, különös tekintettel az Európából vagy Amerikából érkezők kellő körültekintéssel kell, hogy készüljenek fel utazásukra (HARMAT–BUKVA 2015).

Kínában a Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálatának 2018-as tájékoztatása szerint általánosságban jó a közbiztonság helyzete, a rendőri jelenlét mindenhol biztosított. A külföldiek sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmény ritka. A turisták által gyakran látogatott nevezetes helyszíneken kívül a rurális térségekben tapasztalható jelentős távolságok és fejlettségi különbségek, nyelvi és egyéb kommunikációs nehézségek miatt az utazók könnyen kényelmetlen helyzetben találhatják magukat.

Ausztrália és Óceánia rurális térségei turizmusbiztonsági szempontból elsősorban a trópusi ciklonok, árvizek, illetve a bozóttüzek kapcsán kerülnek előtérbe, de a térség élővilága kellő ismeretek vagy tapasztalt kísérő hiányában szintén számtalan veszélyt rejt. Ausztrália számos helyén táblákkal figyelmeztetik a turistákat a kenguruk úton való áthaladásának veszélyére vagy éppen a kengurutámadásra. Az elmúlt évek híradásaiból érződik, hogy számos turista azonban egy-egy tökéletes fotó reményében fittyet hány a figyelmeztetésekre, így például a kenguruk etetésének tilalmát hirdető táblákra. Az állatok a turisták által kínált ennivaló rabjává válva már több esetben a turistákra törtek.

Fontos hangsúlyozni, hogy az előzőekben tárgyalt vidékbiztonság területi megközelítéseire vonatkozó megállapítások nem általánosíthatók. A szenzációra éhes média egy-egy helyszín történéseiről szóló kiemelt (negatív) híradása kapcsán számos ország, térség egésze ijesztő helynek tűnhet. A szubjektivitástól, a mindennapi tapasztalatoktól sem függetleníthetjük magunkat és utazási döntéseinket. Egy nehéz helyzetből érkező afrikai ország lakójának az európai közbiztonság és infrastruktúra csodálatra méltó lehet, és természetesen ennek ellentéte is érvényes. A rurális területeket érintő turizmusbiztonsági kérdések tárgyalása kapcsán az azonban megállapítható, hogy az időjárási, természeti, egyéb katasztrófák veszélyei, a közegészségügyi és járványhelyzet, az orvosi ellátás színvonalát, a vallási és viselkedési kultúrák különbözőségeit, a nyelvi és egyéb kommunikációs nehézségeket érintő kihívások vidéki térségekben hatványozottan jelentkezhetnek.

Az eddigiekben a témakört az utazók (elsősorban fizikai) biztonsága oldaláról közelítettük meg, de a természeti értékek, tárgyi és szellemi örökségek, társadalmi erőforrások biztonsága is központi elemét alkotja a vidékbiztonsági kérdéseknek. A továbbiakban ezek kerülnek górcső alá.

2. Rurális természeti értékek, tárgyi és szellemi örökségek, társadalmi erőforrások biztonsága

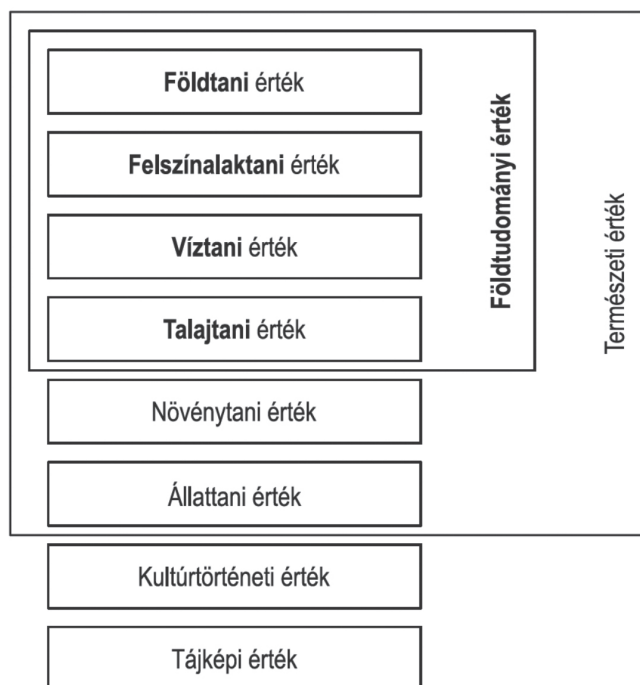
2.1. Rurális természeti értékek, tárgyi és szellemi örökségek biztonsága

A nemzetek biztonsága a korábbi évszázadoktól eltérően ma már sokkal inkább a természeti erőforrások és rendszerek megőrzésétől, az azok feletti nemzeti önrendelkezés megtartásától, a velük való felelős gazdálkodástól, a mezőgazdaság és a vidék fejlesztésétől, az élelmezési és élelmiszer-biztonság, az energia- és vízellátás, továbbá a környezet biztonságának megteremtésétől függ (ÁNGYÁN 2011). A természeti erőforrások és értékek megőrzése, az azokkal való felelős, fenntartható gazdálkodás, a mezőgazdaság és a vidék fejlesztése, a természeti környezet védelme, a természeti értékek megőrzése a 21. században egyre inkább felértékelődő, egymással szorosan összefüggő, nemzetbiztonsági jelentőségű

stratégiai feladat. A jó minőségű, biztonságos élelmiszer-ellátás, a tájfenntartás, az ivóvíz-bázisok, a talajok védelme, az élővilág sokfélesége és a jó környezeti állapot megőrzése, a vidéki élet, a helyi közösségek és a kultúra, valamint a helyi közszolgáltatások feltételeinek megteremtése szinte az egész világon a legfontosabb kormányzati célok között szerepel (Vidékfejlesztési Minisztérium 2012).

A rurális turizmus működésének alapvető feltételeit a természeti, táji adottságok, környezeti feltételek jelentik. A természeti értékek terhelhetőségét figyelmen kívül hagyó gazdasági és társadalmi tevékenységek visszafordíthatatlan folyamatokat indíthatnak el. A vidéki egészségturizmus, természeti és aktív turizmus a természeti értékekhez köthető, így megőrzésük, védelmük, fenntarthatóságuk biztosítása a turizmusbiztonság és egy-egy térség fenntartható turizmusának témakörében is megkérdőjelezhetetlen.

A természeti értékek jelleg szerinti csoportosítása hagyományosan a természeti tájalkotó elemek alapján történik (1. ábra). Ezek egyik nagy csoportját az élő (biotikus) elemek alkotják (növénytani, állattani értékek). A természeti tájalkotó elemek másik csoportját az élettelen (abiotikus) elemek képviselik, mint az alapkőzet (földtani érték), a domborzat (felszínalaktani érték), valamint a felszíni és felszín alatti vizek (víztani érték). Az élő és élettelen elemek között átmeneti helyet foglalnak el a talajok (talajtani érték) (KISS–BENKHAARD–DÁVID 2007; BAKONYI–JUHÁSZ–KISS–PALOTÁS 2003, 415–417.).

1. ábra

Természetvédelmi értéktípusok csoportosítása

Forrás: KISS–BENKHAARD–DÁVID 2007

Turisztikai, turizmusbiztonsági szempontból a földtani, felszínalaktani értékek közül a barlangok, víznyelők, sziklaalakzatok, ásványok, ősmaradványok, a víztani értékek közül pedig a forrás, láp, mocsár, természetes és mesterséges tavak, vízesések megóvása jelent(het) kihívást a jövőben. A növénytani (például természetes növényfajok, társulások) és állattani értékek (például természetes állatfajok, társulások, őshonos háziállatfajok és fajták) védelme napjaink természetvédelmének elsődleges feladata. Az erősen veszélyeztetett értékek, valamint a biológiai sokféleség megőrzésének és bemutathatóságának megteremtése gyakran komoly kihívást jelent.

A fentiekben túl Kiss, Benkhard és Dávid (2007) munkájukban kiemelik, hogy az intézményes természetvédelem két olyan értéktípus védelmét is felvállalta, amely nem, illetve nem kizárólag természeti jellegű. A kultúrtörténeti értékek közé azok az emberiség társadalmi-gazdasági tevékenysége során létrejött művi tájalkotó elemek tartoznak, amelyeket a társadalom értékesnek tekint, s ugyanakkor természeti környezetükkel szoros kapcsolatban állnak. Ilyenek például az élőállat-, növénygyűjtemények, földrajzi pontok, népi építészeti emlékek. Azok a tájrészletek, tájformációk pedig, amelyek a természetes tájak és a művi tájalkotó elemek harmonikus egységének példái, a tájképi értékek kategóriájába tartoznak.

A természeti értékek, a különböző értéktípusok a valóságban jellemzően nem elkülönülve léteznek, hanem nagyon szoros kölcsönhatások vannak közöttük, térbelileg is együtt jelennek meg. Így például a vidéki kulturális és örökségturizmus, a vidéki kulináris turizmus, a farmturizmus az esetek túlnyomó részében egymásra épül, egymást erősíti. A kegyhelyek például nemcsak a hívőket, hanem a laikus látogatókat is vonzzák, mivel az esetek többségében gyönyörű természeti tájakat és művészi kincseket is kínálnak az odaérkezőknek. Ezen értéktípusok megóvása, védelme összetett feladatot jelent. A szervezett intézményi (védelmi) kereteken túl a turizmus szemléletformáló szerepe kiemelt jelentőséggel bír ezen a területen. *A természetvédelem ökoturisztikai koncepciója* című tanulmány (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2005, 4.) felhívja a figyelmet arra, hogy a vidéki térségek vonatkozásában olyan turisztikai fejlesztési programokat kell kidolgozni és végrehajtani, amelyek biztosítják a vonzerőt képező környezeti értékek megőrzését, minimalizálják a turizmus lehetséges környezeti kárait. A szemléletformálásban és ismeretterjesztésben gondoskodni kell olyan bemutatólétesítmények, oktató-látogató központok kialakításáról, amelyek – például a nemzeti parkok területén – a természetvédelem, a tudományos kutatás és ismeretterjesztés, különféle korosztályoknak szóló oktatás, a modern szemléletű agrárgazdálkodás és a vidékfejlesztés szellemi bázisaként mintaszerűen szolgálhatják a fenti célokat.

2.2. Társadalmi erőforrások biztonsága, a szezonális kihívásai

A társadalmi erőforrások kategóriákban tárgyalt turisztikai termékek (vidékiélményturizmus, etnikai turizmus) szűkebb értelmezésén túl a rurális társadalmi erőforrások biztonsági és védelmi kérdései közt a kínálati oldal megteremtői, a családok és gazdaságaik, vállalkozásaik, a helyi gazdaság és társadalom megerősítése is komoly kihívást jelent. A világ számos térségére jellemző, hogy a turizmus meghatározó szerepet játszik a vidéki gazdaság létalapjának biztosításában, viszont a rurális turisztikai forgalom tendenciája az év relatívan rövid, jól behatárolható időszakára koncentrálódik. Butler és Mao (1997) a szezonális három alapvető módját különbözteti meg: egycsúcú (például a Balaton), kétszcúcú (például Tirol) és csúcú nélküli, állandó, kiegyenlített forgalom (például a világvárosokban).

A rurális turizmusra sok régióban, sőt teljes országokban egy főszezon jellemző az év többi részében zárva tartó vagy csökkentett módon működő szállodákkal és egyéb létesítményekkel. A turizmusban alkalmazottak az év többi részére vagy másik foglalkoztatási lehetőséget keresnek, vagy munkanélküliek maradnak, vagy más területre költöznek, ami gazdasági és szociális problémákat okoz (BIERMANN–NÉMETH 2017; BARON 1975, 44.). A szezonálisan foglalkoztatottak egy része kényszerből vállalja az ilyen munkát, mert nem talál elfogadható díjazással és munkafeltételekkel rendelkező rendszeres munkalehetőséget. Másik részük ugyanakkor önként választja a szezonális munkát (BALL 1988). Előbbi megfelelő ösztönzés és kötődés hiányában könnyen, hezitálás nélkül elhagyja a térséget, és egyfajta „turisztikai csomagként” magával viszi az adott térségben szerzett tapasztalatait is.

A szezonálitás számos egyéb biztonsági kérdést is felvet. A szezonális jellegű jogsértések közül a betöréses lopás például a tulajdonosok távolléte alatt számos ingatlanra (családi ház, nyaraló, vadászház, raktár) és ingóságra jelent veszélyt. Ez a probléma a ritkábban lakott területeken (például üdülőkörzetek) fokozottabban jelentkezhet. Ez a turistaszezonon kívül is felértékeli és kihívások elé állítja a helyi rendvédelmi szervek szerepét.

3. Vidékbiztonság és turizmus Magyarországon

A magyar vidéki térségek nem szerepelnek a terrorizmus fókuszában, és számos egyéb globális fenyegetettségtől is mentesek. Természeti, kulturális értékeink, hagyományaink nemzetközi összehasonlításban ma is kiemelkedő értéket képviselnek, mert Európán belül számos egyedi jellegzetességgel bírnak (Vidékfejlesztési Minisztérium 2012). Szilágyi, Boldizsár és Kaló (2018) azonban arra figyelmeztet, hogy a következő időszakban a Kárpát-medence ideális adottságai ugyanakkor célpontnak, élhető térségnek is tekinthetők a fiatal, alapvetően a fejlődő világ csökkenő életterében egyre nagyobb lélekszámban élő lakosok számára. Ez a jövőben számos újszerű vidékbiztonsági kihívást is jelent.

A motorizációval és a technológiai fejlődéssel egyidejűleg sokak számára vonzó a természet, a nagyvárosi élet ellenpólusát jelentő vidéki területek felkeresése, és ezzel párhuzamosan a környezettudatosság iránt hazánkban is fokozódik az érdeklődés. A sűrűbb beépítettségű, zsúfoltabb nagyvárosok lakosságának környezetváltozást kínáló, vidékies miliő iránti igénye folyamatosan nő. Mindez kedvez a rurális térségekben végezhető turisztikai tevékenységeknek, amit tovább erősítenek a turisztikai trendek: az utazók aktívabbak, több élményt keresnek, a helyi értékek előtérbe kerülnek, növekszik az autentikusság vonzereje. A hajszolt életmódot élő embereknek a jövőben a legnagyobb pihenés a lelassulás lesz. A tájjal, a természettel való egygyé válás, az évszakok és az idő megtapasztalása, hiszen az érzékszervek kitisztulása csodákat tehet a fáradt testtel és elmével (MICHALKÓ et al. 2017; SÜLYÖK–MAGYAR 2014; GERLEINÉ 2012). Ezen trendeket követve Magyarország megújított turizmusfejlesztési koncepciója a vidék erőteljesebb bekapcsolását is célozza a Budapest-központú magyarországi beutazó turizmusba. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (Magyar Turisztikai Ügynökség 2017, 105.) elemzése szerint a Budapesten kívüli desztinációk élménykínálata elsősorban a belföldi turisták körében és bizonyos termékek esetén néhány külföldi (leginkább régiós) országban versenyképes. Ezen desztinációk a fejlesztéseknek és a belföldi kereslet élénkülésének köszönhetően idővel nemzetközileg is versenyképessé válhatnak, azonban ehhez a kapacitások és a szolgáltatások színvonalának növelése szük-

séges, valamint értékesítési és marketingstratégiájuk, továbbá azok szegmentációja is komoly fejlesztést igényel. Csatári (2005) szerint a legkritikusabb probléma talán a falu-város kapcsolatok gyenge színvonala. Az elérhetőség (közlekedési, információs, szolgáltatási) nálunk is a vidék legfőbb infrastrukturális kihívását jelenti. Ez a kulcsprobléma három-négy évtizede a fejlett országokban is jellemző volt.

Ángyán (2011) szerint a magyar vidék szempontjából központi kérdés, hogy mi történik természeti erőforrásainkkal. Nemzetbiztonsági jelentőségű stratégiai feladat, hogy megvédjük gazdag termál-, gyógy- és ivóvízbázisunkat, élővilágunkat, termékeny földjeinket és változatos tájainkat. A Nemzeti Vidékstratégiában foglaltak szerint (Vidékfejlesztési Minisztérium 2012, 93–96.) a vidéki turizmus fejlesztése csak olyan módon támogatható, hogy a beavatkozások során megóvják a természeti értékeket, ne csökkentsék a vidéki műemlékek számát és azok megjelenését, látogathatóságát mindenképpen javítsák. A gazdasági érdekek nem helyezhetők védelmük elé, ezért a pályázati, támogatási rendszereket úgy kell kialakítani, hogy semmilyen formában ne veszélyeztessék azokat.

A vidék sikereinek és kudarainak a társadalom minden tagja részese. A vidékfejlesztés, a rurális turizmus és a tágabban értelmezett vidékbiztonság kapcsolatának, komplexitásának feltárása kiemelt szerepet kell, hogy kapjon a hazai vidékfejlesztési, turizmusfejlesztési elképzelések sikeres megvalósításában.

Felhasznált irodalom

- ÁNGYÁN József (2011): Új nemzeti vidékstratégia. Elérhető: https://mno.hu/migr/1834/új_nemzeti_vidék_stratégia (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- BAKONYI Gábor – JUHÁSZ Lajos – KISS István – PALOTÁS Gábor (2003): Állattan. Budapest, Mezőgazda.
- BALL, Rick (1988): Seasonality – A Problem for Workers in the Tourism Labour Market? *Service Industries Journal*, Vol. 8, No. 4. 501–513. DOI: <https://doi.org/10.1080/02642068800000068>
- BARON, Raphael Raymond (1975): *Seasonality in Tourism – A Guide to the Analysis of Seasonality and Trends for Policy Making*. London, The Economist Intelligence Unit Ltd.
- BENKES Mihály (2007): Az afrikai biztonság a 20–21. század fordulóján. In DEÁK Péter szerk.: *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Budapest, Osiris. 438–462.
- BIERMANN, Margit – NÉMETH, Kornél (2017): Flexibility and security? – Characteristics of employment in tourism around Lake Balaton. In KIGLICS Norbert szerk.: *II. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia*. Tanulmánykötet. Nagykanizsa, Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz. 344–352.
- BUTLER, W. Richard – MAO, B. (1997): Seasonality in tourism: problems and measurement. In MURPHY, E. Peter. ed.: *Quality Management in Urban Tourism*. New York, Wiley. 9–23.
- CSAPÓ László – PECZÖLI Ákos (2015): Dél-afrikai biztonsági kihívások: bűnözés. *Hadtudományi Szemle*, 7. évf. 1. sz. 173–188.
- CSATÁRI Bálint (2001): *A vidék földrajzi kérdései*. Szeged, Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei. 1–9. Elérhető: <http://geography.hu/mfk2001/cikkek/Csatari.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 05. 06.)
- CSATÁRI Bálint (2005): A vidék infrastruktúrája. In GLATZ Ferenc (2005): *A vidéki Magyarország jövője*. Vitaanyag. Elérhető: www.mtak.hu/pdf/parb_tervtan.pdf (A letöltés ideje: 2018. 04. 26.)

- CSIZMADIA Sándor – TARRÓSY István szerk. (2009): *Afrika ma – tradíció, átalakulás, fejlődés*. Pécs, IDRResearch Kft. – Publikon. Elérhető: www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_02_afrika_ma (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- FEHÉR István – KÓRÓDI Márta (2007): *A vidéki turizmus diverzifikációs sajátosságai*. Elérhető: www.agroinform.hu/gazdasag/a-videki-turizmus-diverzifikacios-sajatossegai-860 (A letöltés ideje: 2018. 05. 12.)
- GANNON, Martin J. (1994): *Understanding global cultures: Metaphorical journeys through 17 countries*. London, SAGE Publishing.
- GERLEINÉ VARGA Zsuzsa (2012): Miért kedvelt a falusi turizmus és vendéglátás? *Sokszínű Vidék*. Elérhető: www.sokszinuvidek.hu/szabadido/miert-kedvelt-a-falusi-turizmus-es-vendeglatas (A letöltés ideje: 2018. 04. 28.)
- GENTILE, Emilio (2000): Political Futurism and the Myth of the Italian Revolution. In BERGHAUS, Günter ed.: *International Futurism in Arts and Literature*. De Gruyter, Series European Cultures. 13. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110804225.1>
- HARMAT Árpád Péter – BUKVA Kármén (2015): A Közel-Kelet múltja, jelene és válságai. *Történelmi portál és tudástár mindenkinek*. Elérhető: <http://tortenelemcikkek.hu/node/182> (A letöltés ideje: 2018. 05. 18.)
- HINSBERG, Ain (2000): *Rural Tourism around the Baltic Sea*. Hame Polytechnic Mustiala, Finland, 16/03/2000.
- KISS Gábor – BENKHARD Borbála – DÁVID Lóránt (2007): A földtudományi értékek, a természetvédelem és az ökoturizmus kapcsolata a Mátrában. *Folia Historico-Naturalia Musei Matraensis – A Mátra Múzeum Természettajzi Közleményei*, 31. évf. 189–195.
- KISS Kornélia (2001): Falusi turizmus – eltérő értelmezések, eltérő piaci lehetőségek? *Turizmus Bulletin*, 5. évf. 1. sz. 19–38.
- KÓRÓDI Márta (2006): *A vidéki turizmusfejlesztés összefüggései a magyarországi kistérségekben*. Doktori (PhD)-értekezés. Gödöllő, Szent István Egyetem.
- KOVÁCS András Donát – FARKAS Jenő Zsolt – PERGER Éva (2015): A vidék fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete. *Tér és Társadalom*, 29. évf. 1. sz. 11–34. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2674>
- Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (2005): *A természetvédelem ökoturisztikai koncepciója*. Budapest, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala.
- KULCSÁR Noémi (2013): *Fogyasztói értékdimenziók vizsgálata a falusi turizmusban*. Doktori (PhD)-értekezés. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem.
- Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálat (2018a): *Konzuli tájékoztatás – Amerika*. Elérhető: <https://konzuliszolgalat.kormany.hu/amerika> (A letöltés ideje: 2018. 05. 18.)
- Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálat (2018b): *Konzuli tájékoztatás – Ázsia*. Elérhető: <https://konzuliszolgalat.kormany.hu/azsia/kina> (A letöltés ideje: 2018. 05. 19.)
- Külgazdasági és Külügyminisztérium Konzuli Szolgálat (2018c): *Konzuli tájékoztatás – Oroszország*. Elérhető: <https://konzuliszolgalat.kormany.hu/europa-utazasi-tanacsok/oroszorszag> (A letöltés ideje: 2018. 05. 18.)
- LÁSZLÓ Éva (2011): *A vidékfejlesztés és a vidéki turizmus összefüggései az észak-alföldi régióban*. Doktori (PhD)-értekezés. Veszprém, Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola.
- Magyar Turisztikai Ügynökség (2017): *Nemzeti turizmusfejlesztési Stratégia 2030*. Budapest, MTÜ.
- MICHALKÓ Gábor – BALIZS Dániel – KISS Éva – FARAGÓNÉ HUSZÁR Szilvia – SIK András – KARÁCSONYI Dávid (2017): A vidékiesség vonzásában: a nagyvárosi agglomerációk láthatatlan turizmusa Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 31. évf. 3. sz. 44–61. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.31.3.2853>

- MOLNÁR Csilla – REMENYIK Bulcsú (2017): A falusi turizmus helyzete és fejlesztési lehetőségei. *Studia Mundi Economica*, 4. évf. 5. sz. 44–59. DOI: <https://doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2017.04.05.44-59>
- MOLNÁR Csilla – SZILÁGYI Tivadar (2017): A turizmus a vidékbiztonság fókuszában. In KIGLICS Norbert szerk.: *II. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia*. Tanulmánykötet. Nagykanizsa, Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz. 167–176.
- OECD (1994): *Tourism strategies and rural development*. Paris, OECD GD (94)49. Elérhető: www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf (A letöltés ideje: 2020. 01. 03.)
- PÉTER, Erzsébet (2015): *Healthy healthcare system at Lake Balaton: Is healthy improvement or health improvement the solution for the Hungarian resort area?* Saarbrücken, Lambert Academic Publishing.
- RÁTZ, Tamara – PUCZKÓ, László (1998): *Rural Tourism and Sustainable Development in Hungary*. Paper presented in Rural Tourism Management: Sustainable Options Conference, September 9–12, 1998. The Scottish Agricultural College (SAC), Ayr, Scotland.
- SÜLYÖK Judit – MAGYAR Zsuzsanna (2014): Az aktív turizmus helyzete Magyarországon – Fókuszban a kerékpározás és a természetjárás. *Turizmus Bulletin*, 16. évf. 3–4. sz. 15–26.
- SZABÓ Géza (2011): A falusi turizmus termékei és termékspecializációi. In MICHALKÓ Gábor szerk.: *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Elérhető: www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai-termektervezes-es-fejlesztes/book.html (A letöltés ideje: 2017. 12. 18.)
- SZABÓ József szerk. (1995): *Hadtudományi Lexikon*. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság.
- SZILÁGYI Tivadar – BOLDIZSÁR Gábor – KALÓ József (2018): Vidékbiztonság átfogó megközelítésben. *Hadtudományi Szemle*, 11. évf. 1. sz. 406–412.
- VASKOR István (2015): Humanitárius turizmus, avagy így legyen önkéntes Afrikában. *Sokszínű Vidék*. Elérhető: <https://sokszinuvidek.24.hu/mozaik/2015/10/20/humanitarius-turizmus-avagy-igy-legyen-onkent-es-afrikaban/> (A letöltés ideje: 2018. 05. 19.)
- Vidékfejlesztési Minisztérium (2012): *Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020*. Elérhető: www.terport.hu/webfm_send/2767 (A letöltés ideje: 2018. 04. 03.)
- WEISZ, Miklós – PÉTER, Erzsébet (2011): Hungarian agricultural and retail trade in a competitive environment. *International Journal of Agriculture and Biology*, Vol. 1, No. 3. 133–137.
- WILLIAMS, M. Allan. – SHAW, Gereth ed. (1995): *Tourism, Leisure, Nature Protection and Agri-Tourism/ Principles, Partnership and Practice*. Exeter, Tourism Research Group, University of Exeter.